

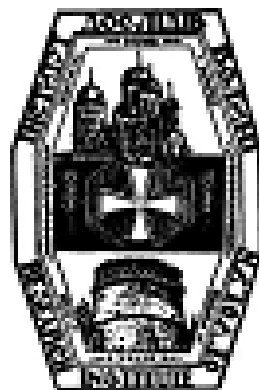
ІНСТИТУТ ДОСЛІДІВ ВОЛИНІ
Ч. 52

Проф. Олександр Цинкаловський

Стара Волинь
і
Волинське Полісся

(Краєзнавчий словник — від найдавніших часів
до 1914 року)

ТОМ ПЕРШИЙ

Накладом Товариства "Волинь"

ВІННІПЕГ

— 1984 —

КАНАДА

ГОЩА, м-ко Острозького пов., над р. Горинню. Через містечко проходить шоса з Рівного до Звягеля. В кінці 19 ст. містечко зовсім підупало і було тут тільки 32 жидівські дома (з них один більший, де був заїзд), церква мурована, палац Лінкевичів-Валєвських, оточений англійським парком, який був єдиною прикрасою цієї оселі. В м-ку було біля 300 жидівського населення і 428 селян, переважно на передмістях Г. Селяни займалися кушнірством, кравецтвом, шевством, ткацтвом, жінки виробляли грубе сукно на сермяги і полотно. Частина селян використовує вапняковий камінь, який виступає в околицях і випалює вапно. Першим засновником Г. був один з представників старого землянського роду на Волині Кирдеїв, які назвали оселю Гостицькою, а пізніше містечко — Гойським. При дорозі до с. Тучина було старе замчище (1511 р.), де заховалися ще фундаменти замку. Коло села на полях курган і обширна печера, викопана в урвищу, яка колись була сховищем від татарів. На полях залишилися назви урочищ — Церквище і Манастирщина. За описом Балінського з 1410 р. „на Волині був розповсюджений в 17 ст. арианизм, який знайшов запеклих опікунів в особах Гавриїли і Романи Гойських (від слова Гоща = Гостські або Гойські). Заложили вони там „збір" (товариство) і ариянські школи під керівництвом Фелікса Молітора, Даниеля Дуротія, славного медика того часу, доктора Соломона Палідія і Войтеха Куперія. В кінці 17 ст. Гойському і Підгорецькому віддано для забезпечення луцької православної єпископії грамоту, яку має тримати владика Жабокрицький. Сучасна церква і будинки монастиря є пізніше будованими Региною і Гойських кн. Соломерецькою а 1629 р., якої портрет знаходився до 1914 р. в місцевій церкві, на відворотній стороні портрету напис, що власне вона збудувала церкву і монастир і забезпечила юридикою в самій Гощі. За словами російського історика Карамзина перебував у Гощі Дмитро Самозванець і вивчився там в ариянських школах десь біля 1600 р. По ліквідації там ариянських шкіл, перейшов він до Дерманя коло Острога, пізніше до самого Острога, а ще пізніше до Луцька, де вчився в єзуїтській колегії. Манастирські будинки і церква в Гощі, що тоді належала до василіян, в 1834 р. від них відібрано. Від кн. Соломерецьких м-ко Гоща перейшло до Киселів (Адама Киселя) воєводи київського і брацлавського, як то видно з діярія дороги польських комісарів на Запоріжжя в 1649 р. В 1638 р. тією ж Р. Соломерецькою при православному гощанському монастирі була відкрита вища школа, опікуном якої поставлено київського митрополита і ректора Києво-Могилянської Академії Петра Могилу, а ректорами гощанської школи були Ігнатій Оксенович-Старушевич і Інокентій Гізель. (О. Ливицький: Соціянство в Польщі і юго-запад. Русі, в XVI-XVII ст., Киевская Старина, 1882 р., кн. 4-6. А. Рафальський: Путешествіє по Острожському уезду. Вол. Спар. Вед. 1872 р.). В кінці 19 ст. було там 248 дом. і 1,989 жит. За переписом 1911 р. в м-ку Гощі було 2,367 жит., волосне управління, міщанська управа, пошта і телеграф, агроном, одноклясова школа, земська лічниця, аптека, 30 крамниць, горілчана крамниця, 2 медоситні, водяний

млин, 2 ресторани і 12 ярмарків річно. Походження назви „Гоща” дуже архаїчне і її можна випровадити від пня „госту”, „гость”, гостити, так як і назви інших волинських сіл Радогоща, Мирогоща. Від цього пня походять назви Погост, місця, до яких звозилося зібрані з околиць данини і куди з’їздилися купці (по староруську — гості).